

COMUNA CHISINDIA

Denumiri:

Chisindia: *Keszend, Kuszund (1350), Kuzynd, Kewzend (1363), Kizingyia (1747), Chesend, Koson, Kuzun, Koszon, Kuzun, Kuzund, Kuszund, Kösönd, Közönd, Kőszönd, Kuzyn, Kuzynd, Keöszend, Kewzend, Keszend, Kezend, Keszindia, Kis-India, Kizingia, Chisindia.*

Păiușeni: *Paiz (1574, 1650), Paisan (1868), Pajsz (1913), Bais, Paüz, Pajsan, Pajzsán, Paizsán.*

Văsoaia: *Wazzofalwa (1525), Vaszolicza (1574), Vészalja (1913), Wazzwyfalva, Wazzawyfalva, Bozój (Vozoj), Vaszoja, Vaszohja, Vasolicza, Veszalja, Vasziova, Klesva, Kleschwa, Klechova.*

Repere geografice

Comuna Chisindia este situată în sudul Depresiunii Sebiș, la poalele Dealurilor Cuedului. Comuna Chisindia este formată din satele **Chisindia** (reședința), **Păiușeni** și **Văsoaia**. Se găsește la distanța de 72 km față de municipiul Arad și la 9 km față de orașul Sebiș. Se întinde pe o suprafață de **12.928 ha**, în următoarea structură: **5.229 ha terenuri agricole** (684 ha teren arabil, 3771 ha pășuni, 774 ha fânețe) și **7.669 ha terenuri neagricole** (7.107 ha păduri și terenuri forestiere, 73 ha terenuri cu ape, 157 ha căi de comunicație, 266 ha terenuri ocupate de construcții și curți, 96 ha terenuri degradate și neproductive). În anul 2017, au fost înregistrate un număr de 460 gospodării în satul Chisindia, 221 gospodării în satul Păiușeni și 166 gospodării în satul Văsoaia.

Informațiile edite și inedite despre existența celor trei localități ale comunei sunt legate de evoluția lor administrativă și economică, de arondarea lor la diverse administrații în decursul vremurilor. În comună funcționează două școli generale și două grădinițe (în satele Chisindia și Păiușeni), un cămin cultural și o bibliotecă publică, în reședința de comună. În satul Chisindia există o circumscripție medico-sanitară, deservită de un medic și de personal cu pregătire sanitară medie. Cele trei sate și cătunele Găurani și Hurez sunt electrificate, iar drumurile comunale care fac legătura dintre reședința de comună și satele Văsoaia și Păiușeni au fost asfaltate în anul 2014.

Satul Chisindia este sat de deal, străjuit la sud de Munții Zărandului, la vest de dealurile Cuiediului, la est de Dealul Măgura (637 m) iar la nord de râul Crișul Alb. Datorită dealurilor care o înconjoară, așezarea este ferită de vânturile puternice și de soarele dogoritor al verii. Înainte de sistematizare, satul Chisindia a fost unul din cele mai risipite sate din ținutul Zărandului și apoi din județul Arad. Cele opt cătune, Gavrány, Csolt, Valyeré, Hohurez (Hurez), Prum (Prund), Alsó-Keszindia, Felső-Keszindia și Pajzsán, răspândite pe dealurile dintre cele trei văi au fost greu de strămutat și comasat pe o nouă vatră. **Satul Păiușeni**, așezare cu gospodăriile risipite pe o distanță de 7 km de-a lungul Văii Prundului, a fost parte componentă a satului Chisindia până în anul 1869, când a devenit unitate teritorial-administrativă independentă cu statut de sat, rămânând o localitate cu gospodăriile și casele răspândite de-a lungul unei văi, fără posibilități de comasare și sistematizare.

Satul Văsoaia, răspândit pe o suprafață mare de teren, având, în general, gospodăriile și casele în mijlocul unor terenuri pe care localnicii le aveau în proprietate, a rămas un sat risipit pe terenuri întinse fără posibilități de sistematizare.

Istoric

Au fost descoperite monede din perioada romana, emise de împăratul Filip Arabul (244-249).

Prima atestare documentară: **Chisindia** (1349), **Păiușeni** (1574), **Văsoaia** (1525).

Chisindia s-a format prin comasarea celor opt cătune răspândite pe cele trei văi, act istoric și administrativ derulat în perioada cuprinsă între anii 1780-1804, anul 1804 fiind considerat cel în care sistematizarea a fost terminată. Baza demografică de formare a satului a fost vechiul domeniu Kuzund, proprietate a familiei nobiliare Abrahamffy, format din opt moșii (crânguri) risipite pe Valea Găuranilor: Szelestye, Bavara, Kerva, Albópataka, Albósfalva, Korcsomárosfalva, Eperges (Apries) și Csolt. În timp, moșiile s-au regrupat și au format cinci cătune în Valea Găuranilor: Gavrány, Csolt, Valyeré, Korcsomárosfalva, Eperges (Apries). De-a lungul anilor, gospodăriile risipite în crânguri pe Valea Prundului au format patru cătune: Prum (Prund), Pajzsán (cu crângurile Păiuș, Voimirești), Alsó-Keszindia și Felső-Keszindia, care au fost arondate la satul Chisindia până în anul 1868, când cătunele Prund și Pajzsán (crângurile Păiuș, Voimirești) s-au separat administrativ și au format noul sat Păiușeni. Crângurile din Valea Hurezului au format cătunul Hurez care, alături de cele cinci din Găurani (Gavrány, Csolt, Valyeré, Korcsomárosfalva, Eperges) și de cele două din Valea Prundului (Alsó-Keszindia și Felső-Keszindia), strămutate și comasate pe noua vatră a satului situată pe Deal, au format satul sistematizat Kuzund. Noul sat a rămas cu numele vechiului domeniu Kuzund al familiei nobiliare Ábrahámffy pentru păstrarea denumirii legate de bogăția locului, aurul. Cătunele Csolt, Gavrány și Hurez, părți componente ale satului Chisindia de astăzi, au traversat veacurile, ajungând până în zilele noastre (an 2017). Existența cătunului Csolt ca parte componentă a satului Chisindia, este legată de numele comitelui Ábrahám Cholth de Zărand, care avea mai multe moșii în vechiul comitat al Zărandului și în comitatul Arad în localitățile Cicir, Șiștarovăț, Chișineu Criș și Chisindia, numele Csolt supraviețuind în toponimia locală a localităților menționate.

Cele dintâi mențiuni documentare numesc domeniul Kuzund loc cu „*baie auriferă*” și „*loc de spălare a aurului*”, mențiunile dobândind astfel atribute de atestare istorică privind satul Chisindia, fiind cuprinse în documentele din anii 1349, 1350 și 1363. Documentul care pomenește despre satul Chisindia (Kuzund) cu referiri la toate cele opt crânguri care formau așezarea și nu doar la unul singur (ex. Csolt –în anul 1271) este datat în 3 iulie 1349. Cele patru mine de aur sunt menționate în documentul datat în 3 martie 1350, iar despre spălarea minereurilor aurifere în râul Kuzund sunt informații în documentul din 3 mai 1363. În jurul anilor 1550 familia Abrahamffy dispare din înscrisurile istorice privind domeniul Kuzund iar așezarea ajunge în proprietatea unor familii (personalități) cu ranguri militare sau legate de administrarea ținutului Zărand.

Sumar, prezentăm apartenențele și proprietarii localității Kuzund-Chisindia în perioada 1552-1939, în ordine cronologică: 1553 -familia Losonczy, 1574 -apartență la domeniul cetății Dezna și proprietate a begului turc Kurt, 1601 -proprietatea lui Stephani Toldy de Szalonta, 1608 -proprietate a familiei Petnehazy (originară din zona Satu-Mare), 1626 -proprietate a principelui transilvan Gabriel Bethlen, 1650 -proprietate a Principatului Transilvaniei (moșie a tezauriatului), 1651 -proprietate a căpitanului Gyulay Ferencz de Marosnemety (prefect de Zărand), 1732 -proprietate a ducelui Rynaldo de Modena, 1771 -moșie în domeniul Modena, 1799 -proprietate a Oficiului Regal Cameral, 1853 -proprietate a baronului Dietrich Iozsef (din Șiria) și apoi a prințului Szulkowsky Lajos (ginerel său), 1909 -moșie a familiei Szulkowsky.

Prin actele de vânzare-cumpărare întocmite în anul 1917 la Arad și Budapesta, familia Szulkowsky vindea proprietățile de la Chisindia-Păiușeni firmei „*Industria Textilă Centrală din Budapesta*” care își schimbă numele în anul 1928 în „*Societatea Anonimă Română pentru Întreprinderi Industriale și Financiare Pâncota*” („*Textil Pâncota*”). În anul 1928, firma „*Textil Pâncota*” pierde o parte din proprietăți prin expropriere și împrumut în favoarea comunelor politice Chisindia, Păiușeni și Văsoaia. Pădurile firmei „*Textil Pâncota*” rămase neexpropriate au fost vândute în anul 1939 unor persoane fizice. Anii și proprietățile menționate privind localitatea Chisindia pot fi considerate borne ale timpului și ale existenței

satului, întinse pe o perioadă de aproximativ 600 de ani, cu sumare informații despre cei care au stăpânit sau administrat, parțial sau total, hotarele localității Chisindia.

Satul Păiușeni

Localitatea nu are un act documentar istoric de atestare și este amintită pentru prima dată în anul 1574 ca proprietate a spahiului turc Kamber sub diferite nume: Pajysz, Paüz, Bais, Pajzsan. Alte repere istorice ale existenței satului sunt: 1650 -pertinență a cetății Ineu (moșie a tezauriatului) cedată familiei Rokszin, 1674 -pertinență a cetății Dezna, 1732 -moșie în domeniul Modena, 1755 -înregistrat de conscripția episcopului Sinesie Jivanovici, 1782 -începea comasarea parțială a crângurilor, 1868 -a devenit sat cu independență teritorial-administrativă, 1900 -sub toponimul Pajzsan apărea în evidențele administrației maghiare, 1913 -proprietate a familiei Szulkowsky, 1930 -sat cu 1057 locuitori.

Satul Văsoaia

Așezarea Văsoaia a fost cuprinsă în domeniul Șiria în **anul 1525 sub numele de Wazzwyfalwa**, documentul fiind considerat cel care atestă istoric localitatea. În anii 1574 și 1650, localitatea Văsoaia este menționată ca aparținând domeniului tezauriatului Principatului Transilvaniei. La sfârșitul veacului al XVII-lea, satul Văsoaia intră sub administrația habsburgică. Repere istorice mai importante pentru sat sunt următoarele: anii 1574, 1650-domeniul tezauriatului, 1674 -pertinență a cetății Dezna sub numele Bozozj, 1732 -moșie în domeniul Modena, 1744 -cercul Ineu din comitatul Zărand din care a făcut parte și Vaszoja este anexat Ungariei, 1826 -satul a devenit proprietate a familiei Scherz Fülöp din Bratislava, 1913 -domeniu al familiei Szulkowsky, 1930 -sat cu 730 locuitori. Mari proprietari de pământ: familia baronului Scherz Fülöp (1826), familia grofului Novak Peter și familia Szulkowsky.

Monumente:

Comuna Chisindia este înscrisă în Repertoriul Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" pentru **vestigile** sale din **perioada romană** (satul Chisindia).

Asociația Foștilor Deținuți Politici Arad a ridicat la Chisindia, o **troiță**, străjuită de pădurea de fagi, în memoria luptătorilor anticomuniști din grupul lui Cantemir Gligor, căzuți acolo în luptele cu Securitatea.

Demografie:

Satul Chisindia

Evoluția demografică (an 1715-an 2015)

1715-55 locuitori; 1720-70 loc.; 1746-265 loc.; 1755-510 loc.; 1766-505 loc.; 1771-945 loc.; 1791-1260 loc.; a.1828-1331 loc.; a.1844-2131 loc.; a.1857-2152 loc.; a.1869-1626 loc. (scăderea numărului de locuitori în 1869 se explică prin separarea satului Păiușeni de satul Chisindia.); a.1880-1605 loc.; 1895-1624 loc.; 1900-1723 loc.; 1907-1792 loc.; 1910-1915 loc.; 1915-1923 loc.; 1920-1863 loc.; 1921-1794 loc.; 1928-1863 loc.; 1930-1868 loc.; 1941-1887 loc.; 1950-1600 loc.; 1966-1393 loc.; 1977-1308 loc.; 1992-1158 loc.; 2002-1002 loc.; 2011- 998 loc.; 2015-880 loc.

Structura etnică (an 1880-an 2002)

1880-1372 români, 6 maghiari, 7 germani, 56 slovaci, 66 alte etnii; 1890-1566 români, 23 maghiari, 2 germani, 33 alte etnii; 1900-1683 români, 33 maghiari, 1 alte etnii; a.1910-1890 români, 21 maghiari, 41 alte etnii; 1920-1836 români, 7 maghiari, 10 evrei, 10 alte etnii; 1930-1805 români, 9 maghiari, 3 germani, 7 evrei, 3 slovaci, 6 rromi, 2 alte etnii; 1941-1768 români, 2 maghiari, 1 germani, 2 alte etnii; 1966-1391 români, 2 maghiari; 1977-1305 români, 2 maghiari, 1 germani; 1992-1158 români, 1 maghiari, 2 rromi; 2002-976 români, 2 maghiari, 1 germani, 23 rromi.

Structura confesională (an 1869-an 2002)

1869-1596 ortodocși, 18 romano-catolici, 2 evanghelici, 10 israeliți; 1880-835 ortodocși, 4 israeliți; 1890-927 ortodocși, 2 greco-catolici, 4 israeliți; 1900-1682 ortodocși, 16

romano-catolici, 18 mozaici, 5 reformați, 1 unitarian; 1910-1889 ortodocși, 14 romano-catolici, 9 mozaici, 1 unitarian, 2 alte religii; 1930-1752 ortodocși, 10 romano-catolici, 7 mozaici, 3 reformați, 1 greco-catolic, 3 evangheliști (luterani), 59 bapțiști; 1992-984 ortodocși, 1 greco-catolic, 2 romano-catolici, 82 bapțiști, 85 penticostali; 2002-845 ortodocși, 2 greco-catolici, 2 romano-catolici, 58 bapțiști, 90 penticostali, 5 adventiști.

Satul Păiușeni

Evoluția demografică (an 1869-an 2015)

1869-733loc.; 1880-840 loc.; 1890-933 loc.; 1900-1584 loc.; 1910-1204 loc.; 1913-1208 loc.; 1920-1014 loc.; 1930-1057 loc.; 1941-987 loc.; 1956-893 loc.; 1966-928 loc.; 1977-705 loc.; 1992-574 loc.; 2002-488 loc.; 2011-425 loc.; 2015-415 loc.

Structura etnică (an 1880-an 2002)

1880-799 români, 5 nemți, 36 nedeclarați; 1890-924 români, 4 maghiari, 5 alte etnii; 1900-1012 români, 34 unguri, 11 nemți, 1 slovac, 523 croați, 2 sârbi, 1 alte etnii; 1910-1197 români, 3 unguri, 4 nemți; 1920-1014 români; 1930-1053 români, 1 ungar, 3 țigani; 1941-981 români, 1 neamț; 1966-926 români, 2 maghiari; 1977-705 români; 1992-574 români; 2002-488 români.

Structura confesională(an 1880-an 2002)

1869-724 ortodocși, 5 romano-catolici, 4 greco-catolici; 1880-835 ortodocși, 5-israeliți; 1890-927 ortodocși, 2 greco-catolici, 4 israeliți; 1900-1011 ortodocși, 547 romano-catolici, 4 greco-catolici, 19 mozaici, 3 reformați; 1910-1198 ortodocși, 6 mozaici; 1930-1038 ortodocși, 1 romano-catolici, 18 bapțiști; 1992-539 ortodocși, 15 bapțiști, 20 penticostali; **2002**-467 ortodocși, 7 bapțiști, 14 penticostali.

Satul Văsoaia

Evoluția demografică (an 1525-an 2015)

1525-76 loc.; 1746-78 loc.; 1766-102 loc.; 1771-117 loc.; 1791-150 loc.; 1828-500 loc.; 1843-539 loc.; 1851-594 loc.;1862-674 loc.; 880-679 loc.; 1895-784 loc.; 1900-785 loc.; 1906-815 loc.; 1910-833 loc.; 1913-833 loc.; 1922-728 loc.; 1928-832 loc.; 1936-871 loc.; 1941-717 loc.; 1956-621 loc.; 1916-556 loc; 1977-336 loc.; 1992-148 loc.; 2002-90 loc.; 2011-70 loc.; 2015-45 loc.

Structura etnică (an 1880-an 2002)

1880-642 români, 13 maghiari, 2 germani, 2 slovaci, 20 alte etnii; 1890-705 români, 11 maghiari, 1 germani, 7 alte etnii; 1900-748 români, 27 maghiari, 9 germani, 1 alte etnii; 1910-821 români, 10 maghiari, 1 germani, 1 croați; 1920-723 români, 4 maghiari, 1israeliți; 1930-729 români, 1 maghiari; 1941-714 români, 1 maghiari, 2 germani; 1966-556 români; 1977-336 români; 1992-148 români; 2002-90 români.

Structura confesională (an 1869-an 2002)

1869-667 ortodocși, 7 romano-catolici; 1880-660 ortodocși, 1 greco-catolici, 11 romano-catolici, 4 reformați, 1 evanghelic, 2 israeliți; 1890-712 ortodocși, 12 romano-catolici; 1900-745 ortodocși, 27 romano-catolici, 8 israeliți, 5 greco-catolici; 1910-820 ortodocși, 8 romano-catolici, 2 mozaici, 1 reformați, 2 alte religii; 1930-729 ortodocși, 1 reformați; 1992-145 ortodocși, 3 bapțiști; 2002-85 ortodocși, 1 romano-catolici, 1 reformați, 3 bapțiști.

Biserica

Biserica ortodoxă Chisindia

Prima biserică a satului despre care se cunosc date certe avea hramul „Duminica Floriilor”, era construită din lemn și amplasată în vechiul cimitir al satului, în locul numit astăzi „Țânțârini”. În ea slujeau doi frați preoți Gheorghe și Dumitru Popovici și a fost inventariată în anul 1755, în vremea episcopului Sinesie Jivanovici. După sistematizarea satului (1804), în anul 1808, biserica de lemn a fost strămutată în mijlocul satului, pe Deal și a fost sfințită pe vremea preotului Gavril Bucatoș, în anul 1815. În anul 1855, a fost terminată

construcția noii biserici din piatră acoperită cu șindrilă (cu hramul „Sf. Stâlpări”), situată lângă cea veche, din lemn. În anul 1880, a început construirea unei biserici noi, lângă cea veche din piatră de pe Deal, sfințită în anul 1888. Până în anul 1933, în sat a fost o singură biserică, dar în intervalul 1934-1937 s-a mai construit Biserica din Vale, terminată și sfințită în anul 1937 de episcopul Grigorie Comșa. Biserica din Vale a fost zidită cu piatră albă rezultată din demolarea Bisericii din Deal, iar turnul a fost construit din cărămidă nouă. Lucrarea de zidire a fost condusă de ing. Dudaș Ioan și executată de antreprenorul Corbacer Teodor din Buteni, cu maiștrii zidari Resch Francisk și Zimmermann Francisk. În perioada anilor 1937-1948, în satul Chisindia s-au ținut slujbe religioase în trei biserici cu lăcașe proprii și trei preoți, doi ortodocși și unul greco-catolic. La Biserica din Deal s-a păstrat un *Antimis* vechi, sfințit în anul 1715 de Ioanichie Martinovici, episcopul Aradului. Antimisul a fost semnalat în biserică de către preotul Lazăr Oprea în *Cronica Bisericei Parohiale din comuna Chisindia* pe care a scris-o în anul 1907. Pictura Bisericii din Vale, executată între anii 1953-1954 de profesorul-pictor Cenan Cornel, a fost restaurată în anul 2010 de către profesorul Corneliu Artimon din Arad. În anii 1979-1980, Biserica din Deal, cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae”, a fost repictată de pictorul Mihai Bălășescu și sfințită de episcopul Visarion Aștileanu în vremea preotului Nistor Vasilie. În anul 1901, cimitirul satului a fost mutat din vechea locație, „Țânțărini”, pe noul amplasament numit „Târșari”. Cele două biserici ortodoxe au fost slujite de-a lungul vremilor de 44 de preoți. Lista preoților ortodocși din Chisindia îi cuprinde pe: Popovici George 1755; Popovici Dumitru 1755; Oprici Dimitrie 1757-1758,1767; Cornea Iocav 1767; Cornea Vasilie 1800-1835; Iovici Moise-Iovita 1833-1835; Cornea Teodor 1835; Rubenovici Georghe 1835; Coloja Porfirie 1839,1853-1854; Cornea Lupu 1839-1853;1855-1863; Mihut Petru 1841-1853;1855-1862; Colf Urs 1863-1864; Popescu Georgie 1863-1864; Alexandrescu Simion 1864-1866; Dragan Petru 1866-1868; Cornea Georgie 1866-1887; Bradean Atanasie 1867-1909; Oprea Lazar 1875-1890; Maces Antonie 1909-1917; Oprea Lazar 1916-1923; Bodea Iuliu 1906-1923; Mates Dionisie 1911-1922; Stan Stefan 1917-1923; Cosma Ioan 1921-1923; Mihut Mihai 1905-1939; Korosladyi Tiberiu 1932-1933; Seran Ilie 1934-1937; Lucaci Teodor 1937-1958; Barna Semproniu(preot uniat) 1938-1940; Dimitrie Cuzman; Corpaci Pahomie; Oprea Stefan; Popovici Gheorghe; Herlo Augustin(preot uniat); Barna Augustin(preot uniat); Suci Octavian(preot uniat) 1946-1949; Pavel Ioan 1950-1960; Mandache Constantin 1958-1966; Stratulat Alexandru 1966-1975; Nistor Vasilie 1975-prezent.

Biserica Greco-Catolică

Satele comunei Chisindia au rămas, în general, așezări cu cetățeni de naționalitate română și religie ortodoxă, deși propaganda greco-catolică luase amploare în parohiile vecine satului Chisindia și un număr mic de suflete au aderat valului uniției. Satele Chisindia și Văsoaia au rămas filii arondate cu un număr mic de credincioși la parohiile greco-catolice din satele Kresztamenes, Felmenes și Buttyin. După repartizarea preotului greco-catolic Barna Semproniu (1936-1940), în anul 1942, credincioșii greco-catolici din Chisindia formează cu cei din Buteni o parohie greco-catolică numită parohia Buteni-Chisindia, arondată la Protopopiatul Arad, Episcopia Lugoj. Parohia nou formată a fost una din puținele parohii greco-catolice care avea biserică (clădire) proprie, capela din Deal, sfințită în 4 noiembrie 1939 de către protopopul Vancu din Bocsig. Alți preoți greco-catolici care au slujit biserica au fost: Deheleanu Florin (1941-1942), Herlo Augustin (1942-1947), Suci Ioan (1947-1948). La 1 decembrie 1948, Biserica Greco-Catolică a fost desființată prin lege de către puterea administrativă a statului, credincioșii fiind reprimiți la Biserica Ortodoxă din Deal.

Biserica Baptistă

Credința baptistă își are începuturile la Chisindia în anul 1895, când Rașca Indreica zis Bena, donează o porțiune de teren pentru construcția bisericii baptiste. Clădirea bisericii, zidită din piatră albă, a fost terminată în anul 1908. În jurul anului 1949, în sat era un număr

de 93 de credincioși, conducător-predicator fiind Oprea Zaharia, președinte al Bisericii - Tamaș Vasile zis Blaj, iar șef al fanfarei, Mercea Lica zis Merceu. În 1950, a fost numit primul predicator cu pregătire teologică, Stoica Dumitru din Buteni. În anul 2008, a fost demolată vechea biserică construită în 1908 și s-a început construirea unui nou lăcaș de rugăciune, terminat în 2012. Responsabil de biserică este Techelia-Sulincean Teodor. În 2011, Biserica număra 47 de membri și 15 aparținători.

Tabara "**Casa Luminii**" din Chisindia, susținută de biserica baptistă din Buteni, organizează sau facilitează organizarea de tabere pentru copii, tineret, conferințe sau evenimente asemănătoare. Capacitatea taberei e de 90-100 persoane, existând facilități ca mese de ping-pong, teren de volei și de fotbal.

Biserica Penticostală

În satul Chisindia, credința penticostală a pătruns începând cu anul 1933, prin persoana lui Mercea Teodor zis Barnuța, care locuia pe Valea Găuranilor. Între anii 1933-1945, adunările religioase s-au ținut în casa lui Crișan Teodor zis Guna, pe Valea Găuranilor. În perioada 1945-1954 s-a folosit drept casă de rugăciune casa credinciosului penticostal Mercea Gheorghe zis Talica din sat. Din 1954 până în 1992, slujbele religioase s-au ținut în casa credinciosului Crișan Teodor zis Bena. În octombrie 1992, s-a terminat de zidit și s-a dat în folosință prima clădire proprie aparținând Bisericii Apostolice Penticostale, aproape de centrul satului, pe grădina cumpărată de la urmașii lui Vramiță Teodor zis Șchiopu. În jurul anilor 1935-1940, primul pastor penticostal a fost Popa Ioan din Sebiș, liderul Bisericii Penticostale din zonă. În perioada 1940-1962, pastor prezbiter a fost chisindanul Hatcu Vasile, urmat în perioada următoare de pastorii Cuț Ilie, Miclea Roman, Ispas Daniel, Furdui Gigel, Dronca Teodor. Credincioși penticostali reprezentativi ai bisericii, originari din Chisindia, au fost Hatcu Vasile zis Marcu și Mercea Gheorghe zis Fușta. În anul 1950, în sat era un număr de 51 de credincioși penticostali, iar în noua biserică se roagă (an 2016) un număr de 60 de membri botezați. Din 1935 până în prezent, biserica penticostală din Chisindia a fost păstorită de: prezbiterul Popa Ioan din Sebiș (între 1935-1940), prezbiterul Hatcu Vasile (1940-1962), pastorul Cut Ilie din Cil (1962-1979), pastorul Miclea Romănuț din Sebiș (între 1979-1980, 1988-1989 și 1992-1998), pastor Ispas Dănuț din Carand (între 1989-1992), Furdui Gigel din Zădăreni (între 1998-2006), pastor Dronca Teodor din Sebiș (din 2006 –prezent).

Satul Păiușeni

Biserica Ortodoxă

În anul 1853, comunitatea ortodoxă a satului Pajsan a închiriat o casă de lemn, care a fost sfințită și folosită ca lăcaș de cult, satul devenind independent religios, cu biserică proprie, primele servicii religioase fiind ținute de preotul Coloja Porfirie, care a început și completarea registrelor matricole ale bisericii. În anul 1861, satul a cumpărat din satul Cuied o biserică din lemn cu hramul „Întâmpinarea Domnului”, care a fost reconstruită pe o fundație de piatră, lângă casa familiei Oprea Teodor zis Taliura, pe Deal. Nu departe de această biserică din lemn și de vechea școală confesională a fost construită biserica baptistă a satului. În anul 1927, în vremea preotului Pahomie Corpaș, s-a început construirea unei biserici din cărămidă și piatră albă, terminată în anul 1929. Noua biserică, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, ridicată în mijlocul satului, în Vale, a fost sfințită la 8 noiembrie 1929 de către episcopul Aradului, Grigorie Comșa, cu un sobor de preoți. Biserica nouă, în formă de corabie, a fost acoperită cu țiglă, iar turnul, în stil baroc, acoperit cu tablă zincată. În perioada 1979-1983, în vremea preotului Mihail Popa la biserică s-au executat reparații capitale și pictura de către pictorul Angela Voiticeanu-Cărămidă. Lucrările au fost sfințite de către arhiepiscopul vicar Gherasim Cucoșel, iar preotul, pentru strădanie, a fost onorat cu distincția de „iconom”. Începând din anul 1960, biserica are statutul de parohie independentă, având

afiliată ca filie și biserica din Văsoaia. La inventarul din anul 1855, biserica avea înregistrat un număr de 8 cărți de cult. În perioada 1854-2015, în biserică au slujit 22 preoți.

Satul Văsoaia

Biserica Ortodoxă

La conscripția episcopului Sinesie Jivanovici din anul 1755, în Văsoaia era înregistrată o biserică din lemn cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu”, amplasată pe Vale, în Săliște. La inventarul făcut bisericii din lemn (cu turnul din lemn) în anul 1855, erau cuprinse odoarele bisericii, inventarul fiind semnat de preotul din aceea vreme, Colf Urs. Construcția bisericii actuale a început în anul 1900 și s-a terminat în anul 1901, sfințindu-se în data de 11/24 nov. 1901, de către Ioan Georgia, protopresbiterul tractului Buteni, în fruntea unui sobor de șapte preoți. Zidirea s-a făcut cu banii comunei bisericesti -6000 coroane și cu ajutorul donatorilor: grof Petru Novak -600 cor., Alexandru Toganyi, deputat în dieta Ungariei -240 cor., împăratul Francisc Ioszeff (statul) -200 cor. Primii preoți cunoscuți ai satului au fost: Dan Popa –anul 1746 și Simion Nicula- anul 1767. În anul 1907, preotul Ștefan Stan a scris „o cronică a bisericii” din Văsoaia. Din anul 1960, după accentuarea procesului de depopulare, biserica este filie a bisericii din Păiușeni.

Învățământul

Chisindia

Până în anul 1860, școala din sat nu a avut clădire proprie, actul educativ s-a desfășurat în clădiri închiriate, iar în anul 1860 a fost construită o clădire din lemn cu destinație școlară, lângă Biserica din Deal. În anul 1865, lângă școala din lemn și Biserica din Deal a fost construită o nouă clădire cu destinație școlară, din piatră și acoperită cu șindrilă, proprietate a Bisericii Ortodoxe. În curtea școlii, a fost săpată o fântână și a fost construit un punct sanitar și o anexă gospodărească pentru elevi și familiile dascălilor care locuiau în clădirea școlii. Școala avea și o grădină cu pomi. Școala a avut un caracter confesional și a fost susținută de biserică și comunitate, servind scopurilor educative până în anul 1928, când s-a terminat de construit clădirea Școlii din Vale, recepționată de către comunitate și administrație în 2 februarie 1928, anul școlar 1927-1928 fiind primul an în școală nouă. Primul învățător care a predat la clasa I în școala nouă a fost Bârda Ignat, de origine din satul Dieci. Școala din Vale, construcție din cărămidă și piatră acoperită cu țiglă, are două săli de clasă, fiecare cu o suprafață de 60 mp, cancelarie și locuință pentru familia dascălului. Pentru construcție, statul a repartizat suma de 350.000 lei. După această dată, efectivele de școlari s-au împărțit între cele două școli: din Deal și din Vale. Cu un număr de elevi în creștere și o restructurare a actului educațional pe 7 ani (8 ani), între anii 1959-1962, Școala din Vale a fost extinsă cu trei săli de clasă noi și o nouă cancelarie, toate spațiile fiind destinate ciclului II de învățământ. Școala din Vale a fost extinsă în vremea primarului Popa Teodor, Primăria alocând pentru construcție suma de 112.000 lei. În anul școlar 1959-1960, în clasa a V-a (prima serie) au fost înscriși absolvenți ai clasei a IV-a de la școlile din Văsoaia, Păiușeni și Chisindia. Dascălii celor 133 elevi cuprinși în cele cinci clase au fost: Bunduche Nicolae, Bunduche Liubova, Luca Dimitrie, Luca Polixenia și Mihuț Cornelia. După extinderea Școlii din Vale, Școala din Deal a primit alte destinații: cămin cultural, spații pentru hore țărănești, sală pentru proiecții de film, grădiniță pentru copii. La Chisindia, primul contract școlar cu un dascăl a fost semnat în anul 1797, dar procesul educativ a avut loc și în anii anteriori sub îndrumarea personalului bisericesc. Primul dascăl cunoscut al școlii din Chisindia a fost Nicolae Paulovici care a slujit ca dascăl între anii 1810-1817, cel dintâi efectiv de elevi cunoscut fiind de 10 școlari. Lui Paulovici i-a urmat dascălul Bădiceanu Nicolae care, în anul școlar 1817-1818, a instruit 15 elevi. În perioada 1818-1823, dascălul cunoscut este Selejanovici Ioan, care s-a ocupat de conducerea și administrarea școlii și de educarea școlărilor. Alți dascăli și preoți care au mai slujit școala la începuturile ei au fost: Bucatoș Petru, Pucea Nicolae, preot Mihuț Petru, Ardelean Filimon, preot Colf Urs și Temeșan Ștefan.

În perioada celor 200 ani de învățământ la Chisindia (1817-2017), în școlile celor trei sate aparținătoare comunei a slujit un număr de 300 cadre didactice (157 de dascăli la Chisindia), iar administrarea școlilor a fost coordonată de următorii dascăli-directori: Ruiu Nicolae, Bunduche Nicolae, Parscuta Petru, Darău Ioan-Toma, Balaci Cornel, Lazea Beniamin, Suba Ioan, Floruț Aurel-Ioan, Pleșa Marinela și Sulincean Emanuel (an 2017).

Păiușeni

Localul școlii confesionale s-a construit în anul 1863 din piatră albă de la Rupturi. Anterior acestui an, procesul de învățământ s-a desfășurat cu preotul satului, într-o casă închiriată și sfințită ca lăcaș de cult în anul 1853, satul neavând biserică. Primul învățător cunoscut al școlii din sat a fost Coloja Porfirie, iar primul director, dascălul Mihai Cornea. În perioada anilor 1862-1864, învățător a fost Temeșan Ștefan care s-a ocupat de educarea a 6 copii dintr-un număr de 95 de vârstă școlară recenzați. După construirea localului școlii confesionale, ca învățător este cunoscut Andrei Cornea, absolvent al Preparandiei din Arad, în anul școlar 1849-1850. În anul 1936 a fost cumpărat un teren aproape de Biserica din Vale cu suma de 14.000 lei, pe care a început construirea unei școli care s-a terminat în anul 1943 și pentru care statul a alocat suma de 250.000 lei. Lucrările de construcție a școlii au costat 10.000 lei și au început în vremea când director era Loghin Mureșan, tatăl poetului Rusalin Mureșan, iar în 10 septembrie 1941, s-a făcut sfințirea unei săli de clasă în școala cea nouă. În anul 1946, s-a stabilit la 30.700.000 lei valoarea de investiție a noului imobil școlar. Odată cu terminarea noului local școlar, dascălii din acea vreme au organizat activități educativ-culturale în sat, folosind la cote maxime spațiile avute la dispoziție. S-a organizat în cadrul școlii o mică bibliotecă, o farmacie școlară, un mic muzeu și a fost format și instruit un cor școlar. În școala nouă a fost organizată o cantină școlară pentru elevi, unde fiecare copil primea gratuit zilnic o felie de pâine și o cană cu lapte. În 1960, administrația comunei Chisindia a hotărât exproprierea a 728 mp teren de la vecinul școlii, Păiușan Iosif zis Muhiuca, teren folosit pentru construirea unei noi săli de clasă și pentru mărirea curții școlii. De la începuturile activității școlare cunoscute în satul Păiușeni, în școală s-au perindat pe o perioadă de aproximativ 100 ani, un număr de 64 dascăli, calificați sau suplinitori.

Văsoaia

La începuturi, activitatea școlară a fost strâns legată de cea bisericească, primii preoți au fost și primii dascăli ai satului. Cea dintâi referire scrisă la un dascăl al satului Văsoaia și la un act de învățământ se găsește în anul 1823, când învățătorul Braiț Ivantie se ocupa de instruirea a 15 elevi, care învățau în casa sa din sat, acesta fiind probabil, văsonan. În anul școlar 1823/1824 cei 15 elevi au fost înscriși pe clase după cum urmează: 8 elevi în cl. I, 4 elevi în cl. a II-a, 3 elevi în cl. a III-a. Prima școală a satului a fost o construcție din lemn, ridicată în anul 1866, pe Vale, în zona satului numită „Săliște”, nu departe de prima biserică din lemn cunoscută a satului. În noua școală, în primul an, frecventau cursurile 38 de copii de vârstă școlară, dintr-un număr de 115 recenzați. Dotarea școlii cu material didactic era slabă, preotul Lazăr Oprea îndeplinind funcția de învățător, iar director era Teodor Mihuț. Până în anul 1900, mai sunt cunoscuți următorii dascăli: George Ungureanu (1854), Petru Crocnan (1865), Birău Ioan (1868), Popovici Ioan (1869), Crăciun Ștefan (1870), Atanasie Brădean (1871) și Vesa (1890). În perioada 1893-1922, ca preot și dascăl, a slujit Stan Ștefan, născut în satul Chisindia, absolvent al Preparandiei Arad, în anul școlar 1892/1893. Ca urmare a creșterii numărului de elevi de la an la an, comunitatea a hotărât construirea unei școli mai încăpătoare, pe Deal. Cu efortul comun al sătenilor și al Prefecturii (Prefectura a donat pentru construcție 250.000 lei), între anii 1932-1934 a fost construită o nouă școală (**Nr. 1**) cu zid din piatră acoperită cu șindrilă, lângă biserica satului zidită în anul 1901, în zona Cleciova. Noua școală avea locuință pentru dascăli și anexe gospodărești. Satul, răspândit pe o suprafață mare, era greu de străbătut pe jos de școlari, mai ales pe timp de iarnă, distanțele de străbătut fiind de aproximativ 6-7 km. De aceea, s-a hotărât ridicarea unei noi școli, care s-a terminat de zidit

în perioada 1949-1951 în zona numită „Moțești” (Nr. 2), la distanță de 3 km față de cea din „Cleciova”. Școala avea o sală de clasă și locuință pentru dascăli și a devenit funcțională din anul școlar 1951/1952, dată de la care procesul de învățământ s-a desfășurat în paralel în cele două școli. Pe o perioadă de 160 de ani, în Văsoaia au slujit 78 dascăli. Ultimul an școlar, cu un număr de 5 elevi, a fost anul școlar 1985/1986, când dascăl a fost Mihocăș Maria Rodica. De la an la an, după colectivizare, datorită migrării populației spre sate mai bogate sau spre oraș, depopularea s-a accentuat, satul a rămas fără copii iar școala s-a desființat. Clădirea școlii din Cleciova, rămasă fără o îngrijire minimă, s-a dărâmat în anul 2010 sub greutatea zăpezii iar fosta școală din Moțești a primit destinația de cabană turistică pentru cei care merg la „Târgul Codrenilor”, ținut pe Dealul Moțului din apropiere.

Personalități

Ardelean Iustin S-a născut în iunie 1865, în familia dascălului Filimon Ardelean din satul Chisindia, unde a urmat și clasele primare. Școlile gimnaziale și secundare le-a urmat la Beiuș, Arad, Brad și Oradea Mare iar studiile superioare în domeniul dreptului, la Oradea Mare, Szarvas (Ungaria), Pojon-Bratislava și Budapesta. În 1904, a obținut licența de avocat, deschizându-și la Oradea un birou de avocatură. În 1920, după Marea Unire, a fost ales deputat de Oradea în Primul Parlament al României, iar în anul 1922 a fost numit prefect al orașului Oradea. În 1892, a editat revista umoristică „*Vulturul*”, care și-a schimbat numele după Marea Unire, în „*Vulturul Ardelean*”. Revista a apărut la Oradea și în județele limitrofe până în 1940 când, administrația militară ungară l-a expulzat din Oradea iar revista și-a încetat apariția. S-a stabilit în Arad iar la 23 mai 1943 a decedat, la vârsta de 78 ani. A fost căsătorit cu Elisabeta, din familia nobiliară Wesseleny din Jibou. Nu au avut urmași.

Breda Nicu Ioan S-a născut la 5 noiembrie 1969 în orașul Sebiș, din părinții Nicolae Breda (originar din Hălmagiu) și Ana Stan din satul Chisindia. A absolvit clasele primare și gimnaziale la Gurahonț, liceul și seminarul teologic la Caransebeș (1989-1991). Între anii 1991-1995 a urmat cursurile Facultății de Teologie din Arad, iar studiile doctorale (1997-2006) le-a urmat la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. A fost hirotonit pentru parohia Tălagiu din protopopiatul Sebiș, de unde s-a transferat în anul 2001, la parohia ortodoxă din Cinteii, protopopiatul Arad. În perioada 2006-2012, a fost lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, ocupând și funcția de protopop al Aradului în perioada 2010-2012. A fost distins cu rangurile de sachelar, iconom și iconom stavrofor (2010). Cunoscător al limbilor franceză și greacă veche (biblică și patristică) și având domenii de competență patrologia și literatura postpatristică a publicat peste 100 de articole pe teme de teologie patristică și 40 de studii pe teme de teologie. Slujește ca preot în parohia Cinteii, județul Arad.

Brădean Ioan Adam S-a născut în 23 noiembrie 1948 la Chisindia, din părinții Ioan și Floare. După absolvirea claselor primare din Chisindia, a urmat Seminarul Teologic din Caransebeș și Facultatea de Teologie din Sibiu pe care a absolvit-o în 1971. A fost hirotonit pentru parohia Zimbru, de unde s-a transferat la parohiile Almaș, Buteni și Sebiș. Din 1992, în parohia Sebiș a slujit ca preot paroh și protopop de Sebiș până în 1998 când, la vârsta de 49 ani, a decedat și a fost înmormântat în cimitirul din Chisindia.

Bîrnețiu Florin S-a născut la Păiușeni în anul 1945, din părinții Ana Pantea, născută în Păiușeni și Alexandru Bîrnețiu, născut în satul Seleuș, învățător în Păiușeni. A urmat școala primară la Pâncota, iar liceul la Chișineu Criș, după care a lucrat ca profesor suplinitor la Școala Generală Chisindia. A urmat Facultatea de Medicină din Timișoara, al cărei licențiat a devenit în anul 1970. După absolvirea studiilor superioare, a lucrat în Moldova, ca medic în localitatea Hilișeu-Horia, jud. Botoșani. În anul 1971, s-a transferat la dispensarul medical din Chisindia unde a lucrat ca medic al comunei 25 ani, până în 31 iulie 2006, când a decedat. S-a căsătorit în anul 1967 cu Doina Cornea, născută în Chisindia și în familia lor s-au născut doi copii: Lucian și Claudia. Paralel cu activitatea de medic, a desfășurat diverse activități

culturale și obștești. A înființat în anul 1973 un muzeu al satului într-o veche casă țărănească acoperită cu paie. Înainte de anul 1989, în vremea administrației comuniste a organizat manifestarea „Fii satului Chisindia”, iar în anul 1980, la Văsoaia, a organizat „Târgul Codrenilor”, un târg cunoscut după aceea în județ și în zonă pentru expozițiile de animale și articole specifice locului și pentru manifestările culturale din zona Zărandului. Scopul principal al organizării „Târgului Codrenilor” a fost *revitalizarea zonei montane și stoparea depopulării și distrugerii satelor de munte*. A fost președinte al Despărțământului Porțile Zărandului, fondat în anul 1892 la Sibiu, fiind prezent cu diferite articole în paginile publicației *Foaia poporului*. A colaborat și la revista *Arca* din Arad. A organizat diverse manifestări culturale în toate cele trei sate ale comunei. A publicat volumele *Glăsuirea neînfrigaților și Flăcări peste Zărand*, rămânând neterminat volumul *Se ridică norii*.

Cornea Corneliu S-a născut la 29 august 1925 în satul Chisindia, din părinții Ioan și Maria. A terminat clasele primare în sat, urmând Liceul Teoretic din Brad. A urmat cursurile Facultății de Litere din Cluj, pe care le-a întrerupt în 1948 deoarece a fost arestat și condamnat la 2 ani de închisoare (Arad, Cluj, Pitești și Gherla). După eliberare, în 1951, a lucrat ca tehnician în construcții până 1959, când a fost din nou arestat și condamnat la 20 ani temniță grea (Deva, Balta Brăilei și Aiud). În anul 1964 a fost eliberat prin amnistia generală. După revoluția din 1989, a ocupat funcția de președinte al AFDP Arad și a scris cinci cărți cu referire la deținuții politici. Este pensionar și trăiește în Arad.

Faur Ioan Teodor S-a născut la 25 septembrie 1953 în satul Chisindia, din părinții Ioan și Mărioara. A terminat clasele primare în satul natal, Liceul Teoretic din Sebiș (1968-1972) și Facultatea de Construcții din Timișoara, în 1977. După terminarea studiilor superioare, a lucrat ca inginer șef (1977-1990) la SC ICIM Brașov, șantierul Arad, iar în perioada 1990-2009 a deținut funcția de director general. În 2009, a înființat societatea SC Syc Con Trans SRL, unde este director general și patron. Firma, cu activități în domeniul construcțiilor, infrastructurii și comerțului cu bitum, este administrată de fiul Bogdan Faur, cu studii la Universitatea Americană Franklin din Elveția.

Mercea M. Gheorghe S-a născut la 5 decembrie 1929 în satul Chisindia, din părinții Mihai Mercea și Maria Luca. A urmat școală primară în satul Chisindia între anii 1937-1944, apoi Liceul Comercial din Arad și Școala Tehnică de Comerț din București, unde a obținut diploma de tehnician în evidență contabilă. A devenit apoi student pentru 5 ani la Academia de Studii Economice București, specialitatea economie agrară. A terminat studii superioare și la Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu” din București, devenind inginer agronom. A susținut lucrările de doctorat pe o perioadă de 4 ani la Institutul Agronomic din Iași. În 1950, s-a angajat la Fabrica de Strunguri din Arad apoi, din anul 1951, la S.M.T. Șicula, pe post de contabil șef. Din anul 1953, a fost angajat la Ministerul Agriculturii, Direcția Investiții-Construcții, unde a lucrat 30 de ani, îndeplind și diferite munci obștești în cadrul ministerului. În comuna natală, s-a implicat în realizarea unor lucrări de interes obștesc, putând fi amintite: electrificarea satului Chisindia, asphaltarea drumului comunal Buteni-Chisindia, regularizarea Văii Păiușeni, amenajarea drumului spre cimitirul satului și altele, pentru care administrația comunei i-a conferit în anul 2009 titlul de *Cetățean de onoare* al satului. Este pensionar și trăiește în București.

Mihuț Ioan S-a născut la 30 august 1929 din părinții Nicolae și Georgina în Chisindia, unde a terminat clasele primare, urmând clasele liceale la Lugoj și Arad. A terminat studiile superioare la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj și s-a stabilit la București, unde a fost profesor de limba și literatura română și inspector general în Ministerul Învățământului. A colaborat la diferite reviste și ziare, centrale și locale, fiind membru al Societății de Științe Filologice din România. A profesat ca ziarist, fiind membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. A deținut funcția de secretar executiv al Comitetului Național Român pentru UNICEF, contribuind la dezvoltarea relațiilor

cu comitetele UNICEF din lume. A publicat mai multe cărți și a sprijinit tinerele talente din comună pentru a-și publica creațiile. Este pensionar și trăiește în București.

Mureșan Rusalin S-a născut la 9 februarie 1932 în satul Păiușeni, comuna Chisindia, din părinții Loghin Mureșan, învățător în Păiușeni și Borița Mihuț, născută în Chisindia. A terminat clasele primare la școala din Păiușeni, Liceul „Moise Nicoară” din Arad între anii 1944-1948, iar în 1972 a absolvit Școala Normală „Dimitrie Țichindeal” din Arad. Între anii 1952-1954 a urmat Școala de Literatură „Mihai Eminescu” din București, după care s-a înscris la Facultatea de Filologie a Universității din București. A lucrat ca redactor la diferite reviste din București, iar în perioada 1963-1967 a lucrat în Craiova, de unde a revenit la București. A debutat în 1948 la Arad, cu publicistică, iar cu poezie în 1952, în „*Scrisul Bănățean*”. Primul volum de poezii, „*Puiul de moș*” a fost publicat în 1954, urmat de altele. A decedat în 2001 la București, fiind înmormântat în cimitirul Străulești, pe Aleea Scriitorilor.

Mercea T. Gheorghe S-a născut la 6 iunie 1933 în satul Chisindia, din părinții Teodor și Marișca. A terminat clasele primare în sat, după care a urmat Liceul Industrial „Aurel Vlaicu” din Arad. S-a înscris apoi la Facultatea de Construcții și Arhitectură din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” Timișoara, fiind licențiat în 1958, iar din 1976 doctor în științe tehnice, specialitatea construcții metalice. A urmat stagii de specializare în Franța (1988, 1994, 1996) și Germania (1992, 1994). A lucrat ca șef de secție la Direcția Regională de Drumuri și Poduri Timișoara (1958-1960) și șef de șantier la Trustul Local de Construcții Timișoara (1960-1964). Pe linie de învățământ universitar, a parcurs toate treptele, ajungând profesor universitar, iar din anul 1992 conducător de doctorat la Facultatea de Construcții Timișoara. A publicat 12 tratate și cursuri de specialitate în domeniul construcțiilor, 125 de lucrări științifice în țară și străinătate și are înregistrate 7 invenții și 7 certificate de inovator. Este pensionar și locuiește în Timișoara.

Olar Gheorghe S-a născut la 18 decembrie 1928 în cătunul Ciolt al comunei Chisindia, din părinții țărani Gheorghe și Catița. A terminat 7 clase elementare la școala din Chisindia, după care a urmat Liceul „Avram Iancu” din Brad de unde s-a transferat pentru ultimii 2 ani la Liceul „Moise Nicoară” din Arad. La terminarea liceului, s-a înscris la Facultatea de Construcții Civile și Industriale a Institutului Politehnic București. Student încă la construcții, a fost numit în anul 1953 inginer constructor la Trustul Gostat pentru executarea și coordonarea lucrărilor de investiții, unde, cu timpul, ajunge director și de unde s-a pensionat în anul 1994. S-a implicat în realizarea unor lucrări de interes obștesc în comună ca: amenajarea spațiului zootehnic vechi în cămin cultural sătesc, ridicarea blocului specialiștilor în agricultură din Ulița Făurești, extinderea Școlii din Vale cu două săli de clasă (în anul 1959), amenajarea Muzeului Satului Chisindia, reparații interioare la Biserica din Deal, construirea bisericii penticostale și a monumentului din Valea Cioltului (Troia de la Ciutacu). Pentru implicarea sa în lucrările de interes obștesc, în anul 1973 a fost onorat cu distincția de „*Fiu de onoare al satului*”. Este pensionar și trăiește în orașul Arad.

Suba Voichița S-a născut la 1 iulie 1979 în Ineu, din părinții Ioan Suba (preot născut în Chisindia) și Aurelia Voichița. A terminat clasele primare în Moneasa unde tatăl său era preot iar în perioada 1993-1998, a urmat cursurile Școlii Normale „Dimitrie Țichindeal” din Arad, profilul învățători-educatori și ale Facultății de Științe Economice „Aurel Vlaicu” din Arad (2005). În perioada 1998-2001, a lucrat ca învățătoare în Arad. A debutat ca interpretă de muzică populară în 1997, la emisiunea „*Cântecul de acasă*”-Televiziunea Timișoara. În anul 2001, a realizat primul album de cântece, urmat apoi de altele și de participări la concursuri și festivaluri. Este stabilită în orașul Sebiș.

Stan Nicolae S-a născut în 13 iulie 1936 în satul Chisindia unde a terminat clasele primare. A urmat la Arad Școala Medie Tehnică Metalurgică (1950-1954) și Școala Populară de Artă (1954-1957) secția canto și dirijat coral, continuând apoi pregătirile în domeniul muzicii: un curs pregătit în arta cântului la Conservatorul „Gheorghe Dima” din Cluj-

Napoca (1957-1958), studii la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din București (1959-1964). După terminarea studiilor în domeniul muzicii, a lucrat ca profesor de canto la Corul Filarmonicii de Stat din Arad. În anii 1967-1968, a desfășurat activitate solistică la Teatrul Muzical din Brașov, apoi din 1968 și-a legat destinul și activitatea cultural-profesionistă de Opera de Stat Timișoara, (devenită Opera Națională Română din Timișoara) până în anul 1991, la pensionare, dar a mai continuat să cânte încă 10 ani. În anul 1978, a activat timp de o jumătate de stagii la Teatrul Muzical din Brandenburg (R.D.G.). În activitatea sa muzicală a interpretat cântonețe, arii din operete și opere, lieduri celebre. În țară, a susținut spectacole la Cluj, Craiova, Iași și Brașov, iar peste hotare la Sarajevo (Bosnia), Novi Sad (Serbia), Szeged (Ungaria) și Brandenburg (R.D.G.) A pregătit și dirijat Corul Bisericii Ortodoxe din cartierul Mehala-Timișoara (1986-1990), Corul Catedralei Mitropolitane din Timișoara (1991) și Corul Catedralei Ortodoxe din Arad, cunoscut și sub denumirea Corul „Armonia” (1996-1958). Pentru activitatea solistică și pentru contribuția sa la afirmarea vieții culturale a județului Timiș, în anul 2009, a fost distins de Consiliul Județean Timiș cu diploma „*Pro Cultura Timisiensis*”. Este pensionar și trăiește la Timișoara.

Economie

Principalele ocupații ale locuitorilor comunei Chisindia, având în vedere terenul deluros și sărac, au fost: creșterea animalelor, pomăritul și activități legate de prelucrarea fructelor, exploatarea pădurilor și prelucrarea primară a lemnului și cultura cerealelor și prelucrarea lor (morărit). Pe sate și ani, importanța **creșterii animalelor**, ca ramură economică și ocupație tradițională o demonstrează numărul mare de animale din gospodării.

Chisindia

1746-89 bovine, 58 vaci, 14 cabaline, 31 ovine, 29 caprine, 114 porcine; 1766- 100 boi, 20 cai, 111 vaci, 219 ovine, 380 porcine; 1895-528 bovine, 93 cabaline, 396 caprine, 745 ovine, 2011 porcine; 1911-773 bovine, 147 cabaline, 581 caprine, 2044 ovine, 248 porcine; 1937-184 boi, 233 vaci, 241 cabaline, 793 ovine, 432 caprine, 170 porcine; 1949-717 bovine, 134 cabaline, 317 caprine, 862 ovine, 210 porcine.

Păiușeni

1895-261 bovine, 36 cabaline, 175 caprine, 401 ovine, 220 porcine; 1911-451 bovine, 63 cabaline, 235 caprine, 782 ovine, 87 porcine; 1937-113 bovine, 185-vaci, 112 cabaline, 397 ovine, 216 caprine, 88 porcine; 1949-262 bovine, 132 cabaline, 187 caprine, 493 ovine, 80 porcine.

Văsoaia

1746-61 bovine, 59 vaci, 15 cabaline, 279 ovine, 21 caprine, 129 porcine; 1766- 37 bovine, 54 vaci, 17 cabaline, 255 ovine, 114 porcine; 1895-272 bovine, 34 cabaline, 161 caprine, 394 ovine, 672 porcine; 1911-408 bovine, 44 cabaline, 359 caprine, 1036 ovine, 173 porcine; 1937-84 bovine, 167-vaci, 76 cabaline, 526 ovine, 228 caprine, 104 porcine; 1949-124 boi, 155 vaci, 120 tineret bovin, 58 cabaline, 227 caprine, 678 ovine, 56 porcine.

Morăritul

Debitul constant al văilor care traversează satele Păiușeni și Chisindia a favorizat funcționarea unor instalații hidrotehnice țărănești cu energie care nu se plătea (apa) și care produceau aproximativ tot ce era necesar omului de la țară: făina pentru mâncare (mori), lemnul și scândura pentru construcții gospodărești (gater), stofa pentru îmbrăcăminte (dubile). În perioada cuprinsă între anii 1900-1960, în satul Chisindia au funcționat opt mori, iar în satul Păiușeni nouă mori și patru dube. Morile și dubile și-au încetat activitatea după naționalizare, în 1948. Privind morile satului Chisindia, trei au funcționat pe Valea Prundului, între Chisindia și Păiușeni (Moara lu' Nioanea, Moara Ciutura și Moara lu' Lia) iar cinci pe iazurile din vatra satului (Moara Corneștilor, Moara Mercească, Moara Cârnaștilor, Moara Lușcănească și Moara Albă). Morile satului Păiușeni au fost amplasate în vatra satului și erau cunoscute după numele proprietarilor: Moara Corneștilor, Moara Hepu, Moara Șcirbu, Moara

Gășpareștilor, Moara Tomeștilor, Moara Andoriță, Moara Togiță, Moara Birău Bătrân, Moara Cercel. Dubile satului erau lângă mori și au fost următoarele: Duba Ciurhan, Duba Hepu, Duba Togiță, Duba Birău Bătrân.

Pomicultura

Fructele, în special prunele, erau valorificate sub formă proaspătă, prin comercializare, ca prune uscate sau prelucrate în mnere (magiun). În luna octombrie 1939, din satul Chisindia s-au livrat armatei române 30 tone mnere. Cea mai mare cantitate de fructe, mai ales prunele, s-a folosit (și se folosește și în prezent) pentru obținerea băuturii tradiționale „Țuica de Chisindia”, cunoscută în toată țara ca un brend. După anul 1900, proprietarii de cazane pentru produs țuică din satul Chisindia cunoscuți sunt următorii: Cornea Ioan (Dogariu), Fericean Vasile (Buț), Luca Vasile (Licu), Bâlc Aurel (Licu), Stan Iovu (Pucea), Cornea Teodor (Cardașu), Mihaș Teodor (Ratota), Irinescu Teodor (Irinescu), Brădean Ioan (Brageanu), Hatcu Petru (Țarca), Cornea Ilie (Bagea). În anul 1920, a fost constituită firma „Pruna” care se ocupa cu exportul fructelor proaspete și cu prelucrarea lor în mnere sau țuică. Firma a funcționat în perioada interbelică. Cazangii din Păiușeni au fost: Hălmăgean Teodor (Hustri), Grec Vasile (Grecu) și Târsala Petru (Șefu), Târsala Ioan (Becea), Oprea Rusalin (Bada), Păiușan Simion (Codreanu).

Firme

În anul 1917, familia Szulkovsky vindea o parte din imobilele (păduri, terenuri agricole, fânețe și terenuri în vatra satului) deținute în comuna Chisindia, firmei *Industria Textilă Centrală din Budapesta*. Firma din Budapesta, schimbând nume și proprietari, a activat până în 1939, când a vândut ultimele proprietăți forestiere unor persoane fizice. După decembrie 1989, în sat au fost înregistrate firme cu activități în domeniul transporturilor: SC Techelia SRL, SC Inter Trans Gianini SRL, SC Brădean SRL, SC Tam Autotrans SRL, SC Explo Trans Impex SRL.

Folclor, tradiții, obiceiuri

Cu o continuitate de aproximativ 100 de ani, dansul călușarilor poate fi considerat o tradiție culturală. În anul 1918, Costea Manea din satul Chizătău (Banat) a înființat primă echipă de călușari, despre care nu s-au păstrat informații scrise sau fotografii. Până în anul 2012, în comună au fost cunoscute opt echipe de călușari, după cum urmează: **anul 1939-vătaf Cornea Ioan** (Bălu) cu călușari-dansatori: Mercea Gheorghe-Menacu, Lupaș Dumitru-Fironda, Brădean Petru-Brăgeanu, Faur Petru-Forgău, Morcan Petru-Morcanu, Pucea Gheorghe-Pucea, Suba Ioan-Mihoc, Brădean Ioan-Brăgeanu, Mercea Ioan-Popecu, Morcan Vasile-Jinovie; **1950-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Ruja Gheorghe-Crețu, Mihaș Todor-Pancova, Ruja Todor-Diță, Bâlc Aurel-Haiu, Irina Teodor-Glanetașu, Cornea Ioan-Cristoșel, Suba Cornel-Mihoc, Crișan Todor-Maceș, Cârnaț Todor-Buiacu, Irinescu Todor-Irinescu, Luca Teodor-Rujescu, Bardan Puiu-Bardanu; **1952-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Ruja Gheorghe-Crețu, Mihaș Todor-Pancova, Ruja Todor-Diță, Bâlc Aurel-Haiu, Irina Teodor-Glanetașu, Cornea Ioan-Cristoșel, Suba Cornel-Mihoc, Crișan Todor-Maceș, Suba George-Păstorelu, Mercea Ioan-Popecu, Ciuta Petru-Cucu, Stan Simion-Nionu; **1954-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Ruja Teodor-Crețu, Mihaș Ioan-Pancova, Ciuta Petru-Cucu, Mercea Teodor-Trănu, Popa Teodor-Ciucurel, Irinescu Teodor-Irinescu, Bardan Puiu-Bardanu, Cornea Ioan-Horgoșu, Teorean Petru-Oala; **1965-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Irina Teodor-Cleanu, Brădean Petru-Brăgeanu, Ciuta Petru-Cucu, Hatcu Gheorghe-Roșu, Faur Indreica-Deicu, Bardan Teodor-Bardanu, Olar Mitru-Birăuașu, Coșeri Ioan-Babău; **1970-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Ruja Teodor-Togearcă, Cornea Teodor-Racezu, Mercea Ioan-Popecu, Faur Indreica-Deicu, Ciuta Petru-Cucu, Hatcu Gheorghe-Roșu, Hatcu Iusti-Țarca, Suba Ioan-Mihocuț; **1975-vătaf Brădean Ioan-Brăgeanu**, Mercea Ioan-Popecu, Suba Ioan-Mihocuț, Hatcu Iustin-Țarca, Ciuta Petru-Cucu, Cornea Teodor-Racezu, Irina Teodor-Cleanu, Ruja

Teodor-Togearcă, Coșeri Ioan-Babău, Faur Indreica-Deicu, Hatcu Gheorghe-Roșu. **2013-vătafi** Ruja Teodor-Togearcă și Hatcu Iustin-Țarca

Sport

De-a lungul timpului, în comuna Chisindia nu s-a înregistrat nici un tip de activitate sportivă și nu s-au remarcat sportivi de performanță.

Turism și agroturism

Până în anul 1980, în comuna Chisindia nu s-au înregistrat activități deosebite legate de turism sau agroturism. În anul 1980, luna august, a avut loc la Văsoaia prima ediție a „Târgului Codrenilor”, târg care promova turismul montan, o manifestare culturală împletită cu promovarea și premiarea produselor tradiționale ale comunei Chisindia și a satelor din zonă, expoziție de animale cu acordarea de premii. După anul 1989, în luna august, pe Valea Hurezului din Chisindia, se organizează „Sărbătoarea Codrenilor”, care promovează tradițiile și produsele locale, îndeosebi concursul „Cea mai bună țuică”. În Chisindia, există posibilități de petrecere a vacanțelor și concediilor la „I.I. Suba Elena Voichița” care oferă locuri de cazare și masă, iar SC Ammaro –Lucano SRL organizează evenimente pentru petrecerea timpului liber, baluri, banchete, evenimente familiale (nunți, botezuri, pomeni).

Bibliografie:

- Andras Valyi, *Magyar Orszangnak Leirasa*, vol.2, Budan, 1799.
Arhiva Primăriei Chisindia.
Arhiva Cartea Funciară Gurahonț.
Aloysium Reesch de Lewald, *Universalis Schematismus Ecclesiasticus*, Budae, 1843-1844.
Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a hunyadiak korában*, vol.1, Budapest, 1890.
Ciuhandu, Gheorghe, *Româniile din câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940.
Complexul Muzeal Arad, *Conscripția Dicală din anul 1766*, manuscris nenumărat.
Cornea, Corneliu, *Jurnalul detenției politice în județul Arad*, Arad, 2000.
Direcția Centrală de Statistică, *Recensământul populației din 21 februarie 1956; Structura demografică a populației*.
Idem, *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, vol.3, Clădiri. Locuințe. Gospodării, 1981.
Direcția Județeană de Statistică Arad, *Recensământul populației și al locuințelor din 15 martie 1966. Populație. Regiunea Crișana*, vol. 1, 1967.
D.J.A.N.A., *Conscripția satului Chisindia din anul 1771*, fond P.J.A., seria C.U., *Urbarium 1771*; Pruniști, dosar 27 (1771-1834), f.22-24.
Idem, *Conscripția satului Chisindia din anul 1791*, fond P.J.A., seria C.U., *Urbarium 1791*.
Idem, fond A.E.O.R.A., *Acte școlare*, grupa IV, dosar 84/1855, f.69, f.70, f.71.
Documente privind istoria României, seria C. Transilvania, veacul XIV, vol.4 (1341-1350), București, 1955.
Documenta Romaniae Historica C. Transilvania, vol.12 (1361-1365), București, 1985.
Fábián Gábor, *Arad vármegye leirása történelmi, geographiai és statistikai tekintetben*, vol.1, Budan, 1835.
Faur, Vasile, *Țara Zărandului. Conscripții. Cronică. Documente. Imagini*, Arad, 2014.
Fejér Georgius, *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis*, tom.V, vol.1, Buda, 1829.
Gaal Jenő, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város*, Arad, 1898.
Găvănescu, Eduard, *Un interesant recensământ al domeniului regal și cameral al Aradului [în] Hotarul*, Arad, anul 1933, nr.7.
Ghiță, Eugen, *Evoluția demografică a comitatului Arad în sec. al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2011.
Gorun, Gheorghe, *Răscoala lui Horea în comitatul Bihor*, vol.1, Cluj-Napoca, 2000.
Kempelen Béla, *Magyar nemes családok*, vol.1, Budapesta, 1911.
Kovács Géza, *Eltűnt települések Arad megyében*, Arad, 2005.
Lipszky Johannes de Szedlicsna, *Repertorium loccorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et Confiniorum militarium magni item Principatus Transylvaniae*, Bude, 1808.
Lukinich Imre, *Erdély területi változásai*, Budapest, 1918.
Lupșa, Ștefan, Lițiu, Gheorghe, *Istoria Eparhiei Aradului*, L.II, fascicula 1, vol.2, Arad, 1968.
A Magyar Korona országainak Helységnevtára, Budapesta, 1895.
Magyar Országos Levéltár Budapest, *Conscriptio 1715, Conscriptio 1720*.

Magyar Statisztikai Közlemények, vol.41, Budapesta, 1913.

Manuilă, Sabin, *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. 2, Neam, limbă maternă, religie, București, 1938.

Moldovan, Silvestru, Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909.

Nagy Imre, *Codex Diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Anjoukori Okmánytár*, vol.5 (1347-1352), Budapest, 1887.

Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, vol.1, Pest, 1857.

Nichin, Ioan, *Monografia administrativă a județului Arad. Realizările administrației românești de la Unire până în anul 1938*, mss.

Oprea, Lazăr, *Cronica Bisericii parohiale din comuna Chisindia*, 1907, mss. nenumerotat.

Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol.2, Cluj-Napoca, 1979.

Pădureanu, Corneliu, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Arad, 2003.

Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului*, (1721-1821), Arad, 1974.

Idem, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea, 1821-1867*, Arad, 1979.

Popp, Nicolae M., *Crișana și Maramureșul în conscripția iosefină*, București, 1947.

Prodan, David, *Domeniul cetății Șiria la 1525*, [în] *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, tom III, Cluj-Napoca, 1960.

Rác Károly, *A Zarándi egyházmegye története*, Arad, 1880.

Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992, vol.1, *Populație. Structură demografică*, 1994.

Rotariu, Traian, Semeniuc, Maria, Mezei Elemer, *Recensământul din 1869*, Cluj-Napoca, 2008.

Idem, *Recensământul din 1900. Transilvania*, Cluj-Napoca, 1999.

Idem, *Recensământul din 1941. Transilvania*, Cluj-Napoca, 2002.

Idem, *Recensământul din 1890 și recensământul țiganilor din 1893. Transilvania*, Cluj-Napoca, 2009.

Rotariu, Traian, Semeniuc, Maria, Mureșan, Cornelia, *Recensământul din 1880. Transilvania*, Cluj-Napoca, 1997.

Schematismus cleri diocesis csanádiensis pro anno domini MCMVII (1907), Timișoara, 1907.

Someșan, Ovidiu, *De la Bucin la Buteni*, Arad, 2005.

Somogyi Gyula, *Arad szab. kir. város és Arad vármegye községeinek leirása*, Arad, 1913.

Stan, Ștefan, *Cronica Bisericii parohiale din comuna Văsoaia*, mss., 1907.

Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol.2, București, 1968.

Șirianu, Ioan Rusu, *Românii din statul ungar*, Arad, 1904.

Varga E. Árpád, *Arad megye településeinek etnikai megoszlása százalék szerint*, format electronic.

Vesa, Pavel, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, 2000.

Vasile Faur